

Prikazi
(Conference Reports)

**MEĐUNARODNI ZNANSTVENO-STRUČNI SKUP
RAZVOJ SREDNJOVJEKOVNIH I NOVOVJEKOVNIH
KOMUNA ISTRE I KVARNERA,
RIJEKA, 11. I 12. PROSINCA 2025.**

Međunarodni znanstveno-stručni skup o razvoju srednjovjekovnih i novovjekovnih komuna Istre i Kvarnera održan je 11. i 12. prosinca 2025. godine u Državnom arhivu u Rijeci, pri čemu se program skupa oba dana održavao od 10:00 do 14:00 sati. Skup su organizirali Državni arhiv u Rijeci, Državni arhiv u Pazinu, Pokrajinski arhiv Koper i Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, uz potporu Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske.

Komune su bile temelj lokalne vlasti, a njihovi statuti važan izvor za razumijevanje pravnih institucija i oblika vlasti na istočnoj obali Jadrana. Skup je produbio spoznaje o pravnom položaju i unutarnjoj organizaciji komuna Istre, Kvarnera i sjevernog Jadrana te pojasnio njihovu ulogu u razvoju pravnog i državnog poretka. Ostvaren je vrijedan doprinos proučavanju povijesti prava i države te boljem razumijevanju procesa oblikovanja ranih oblika samouprave, pravne autonomije i institucionalne vlasti, uz isticanje potrebe daljnjih istraživanja utemeljenih na bogatoj arhivskoj građi. Izlaganja su bila podijeljena u više tematskih cjelina: razvoj komuna, organizacija vlasti i pravni položaj komuna na prijelazu iz kasnog srednjeg vijeka u novi vijek. Poseban je naglasak stavljen na komunalne institucije koje su, s aspekta povijesti prava i države, predstavljale oblike mjesne vlasti utemeljene na propisima komunalnih

statuta i običajnog prava, određujući komunalnu zajednicu kao važan pravni subjekt.

Markus Leideck, prof., viši arhivist i ravnatelj Državnog arhiva u Rijeci, pozdravio je nazočne istaknuvši važnost arhiva za proučavanje građe o komunama te značenje skupa za istraživanje tih institucija na prostoru Istre, Kvarnera i sjevernog Jadrana. Skup su otvorili dr. sc. Maja Polić iz Zavoda za povijesne i društvene znanosti u Rijeci, HAZU te prof. dr. sc. Željko Bartulović s Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci izlaganjem *Državnopravni razvoj županija u hrvatskoj povijesti i Riječka županija 1850. – 1868. godine*. Prof. dr. sc. Bartulović naglasio je važnost županija u državnoj povijesti, od bizantskih zapisa iz 10. stoljeća, koji se odnose i na riječki prostor, preko doba Hrvatsko-Ugarskog Kraljevstva do novovjekovnih promjena u organizaciji i nadležnostima u 18. i 19. stoljeću. Dr. sc. Polić osvrnula se na osnutak Riječke županije, njezin ustroj, djelovanje i posebnosti tijekom razdoblja hrvatske uprave od 1850. do 1868. godine.

Izv. prof. dr. sc. Ines Matić Matešković s Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci govorila je u izlaganju *Kontinuitet lokalne samouprave od antike do novog vijeka na primjeru grada Senja* o kontinuitetu mjesne samouprave od antičkog municipija Senie, srednjovjekovne komune do

novovjekovne općine, s naglaskom na institucionalni i pravno-politički okvir, oblike građanske participacije te upravnu i sudbenu nadležnost, kao i prilagodbu samoupravnih prava i institucija rimskom, srednjovjekovnom i habsburškom sustavu vlasti, ujedno istaknuvši Senj kao primjer dugotrajnog očuvanja mjesne autonomije i urbanog pravnog identiteta u jadranskom prostoru.

Prof. dr. sc. Budislav Vukas s Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci izlagao je *O poimanju i tipologizaciji srednjovjekovne države u znanstvenim razmatranjima profesora Ivana Beuca*, istaknuvši njegov doprinos analizi oblika srednjovjekovne državne organizacije, čija je argumentacija i danas cijenjena radi metodološke preciznosti, naglašavajući razdoblje od 1951. do 1956. godine, kada je obnašao dužnost ravnatelja arhiva u Rijeci i postavio temelje modernog arhivskog sustava te obradio arhivsko gradivo nastalo nakon promjena državnih granica. Luka Nalis, mag. iur., asistent na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci, koristeći dogmatsku i pravno-povijesnu metodu u izlaganju *Statut grada Rijeke iz 1530. godine kao okvir funkcioniranja komunalne zajednice* analizirao je Statut grada Rijeke. On se osvrnuo na povijest Rijeke, okolnosti donošenja statuta, komunalni i pravni razvoj grada, strukturu i doprinos statuta pravnoj sigurnosti, sudovanje, uređenje komunalnog života, povlastice građana te uređenje odnosa spram feudalnih gospodara.

Nada Čibej, mag. sc., direktorica Pokrajinskog arhiva u Koprju u izlaganju *Obitelj de Belli iz Casa grande u Koprju* predstavila je istraživanje o obitelji, koja je od 15. do 19. stoljeća ostavila važan trag u pravnim, crkvenim, vojnim i

znanstvenim aktivnostima u Istri, i palači de Belli kao primjeru kasnorenesansne gradske arhitekture s elementima ranog baroka, koja ilustrira urbanu aristokratsku kulturu i život plemstva u Koprju. Markus Leideck, prof., viši arhivist i ravnatelj Državnog arhiva u Rijeci i mag. art. Iva Gobić Vitolović, voditeljica odjela za konzervaciju i restauraciju s Državnog arhiva u Rijeci u izlaganju *Projekt Magnifica comunita di Cherso* prikazali su višegodišnji projekt arhivističke obrade fondova creske provenijencije, tzv. Creski arhiv, kao i preuzimanje, obradu, digitalizaciju, zaštitu i promociju fonda Samostana sv. Frane u Cresu kroz izložbu realiziranu sa studentima Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci.

Mirela Mrak Kliman, dipl. iur., s Državnog arhiva u Pazinu i dr. sc. Elvis Orbanić sa Zavoda za povijesne i društvene znanosti u Rijeci, HAZU u izlaganju *Spisi istarskih bilježnika* govorili su o fundamentalnoj važnosti tog fonda u Državnom arhivu u Pazinu za proučavanje javnog bilježništva u srednjem i ranom novom vijeku u Hrvatskoj, rezultatima i nakladničkom planu Državnog arhiva u Pazinu. Dr. sc. Deborah Rogoznica s Pokrajinskog arhiva u Koprju izlaganjem *Statut bratovštine sv. Petra mučenika iz Koprja* obradila je vjerski, društveni i gospodarski život koparske komune i bratovštine, usporedivši *mariegolu* te bratovštine iz prve polovine 15. stoljeća s *mariegolom* bratovštine sv. Antona opata te je ukazala na značaj bratovština za očuvanje mjesne samouprave i društvene kohezije u komuni.

Dr. sc. Tatjana Bradara s Arheološkog muzeja Istre u izlaganju *Granične oznake na istarskom poluotoku*

govorila je, u kontekstu revitalizacije bogatog nasljeđa kulturnopovijesnih spomenika, o oznakama granica između Mletačke Republike, feudalnih gospoštija i komuna, nastalih kao rezultat interdisciplinarnog projekta iz 2010. godine, koji je omogućio terensko istraživanje, identifikaciju i objavu više od 500 oznaka i natpisa na njima. Mr. sc. Ladislav Dobrica s Hrvatskog državnog arhiva referirao se u izlaganju *Objava knjige riječkog kancelara i notara Antuna de Renno de Mutina tijekom razdoblja od 1436. do 1461. godine* na objavu knjige riječkog kancelara i notara te ukazao na njezinu strukturu i važnost tog vrela koje sadrži pravne poslove građana, presude riječke komune i dražbovne isprave važne za proučavanje života srednjovjekovne riječke komune.

U prvoj temi drugog dana skupa fra Ljudevit Anton Maračić, prof., iz Samostana Sv. Frane u Cresu i Markus Leideck, prof., viši arhivist i ravnatelj Državnog arhiva u Rijeci, u izlaganju *Povijesni arhiv Samostana Sv. Frane u Cresu* ukazali su na značaj zaštite i valorizacije arhiva samostana, važnog za proučavanje povijesti samostana, grada i otoka. Istaknuli su njegovu povezanost s gradivom srednjovjekovne i novovjekovne općine Cres te ulogu u istraživanju javnih funkcija samostana, uz prikaze aktivnosti na sređivanju, inventarizaciji i objavi inventara 2024. godine te planove zaštite, digitalizacije i dostupnosti fundusa u suradnji s Državnim arhivom u Rijeci.

Prof. dr. sc. Marijan Bradanović s Filozofskog fakulteta u Rijeci u izlaganju *Gradovi Kvarnera i Vinodola na prijelazu kasnog srednjeg u novi vijek* referirao se na urbani i arhitektonski razvoj na prijelazu iz kasnoga srednjeg u

rani novi vijek, razlike između gradova u usponu i onih u stagnaciji, na rezultate terenskih i arhivskih istraživanja i na temelju toga ponudio tumačenje povijesnih okolnosti koje utječu na te procese, kao i da se umjesto monografske studije slučaja daje interdisciplinarna sinteza dugogodišnjih istraživanja, potkrijepljena digitaliziranim arhivskim, grafičkim gradivom.

Dr. sc. Dolores Oštrić iz Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske, Područni konzervatorski ured Rijeka, u izlaganju *Granične utvrde kao čimbenici razvoja ranonovovjekovnog grada: trsatski i riječki kaštel* usporedno je analizirala genezu, graditeljski razvoj i tipologiju srednjovjekovnih i ranonovovjekovnih graničnih kaštela Rijeke i Trsata do 1527. godine te promjene habsburškog obrambenog sustava nakon Cetinskog sabora.

Izv. prof. dr. sc. Kosana Jovanović s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci u izlaganju *Rogi ribaru – pomorstvo i ribarstvo na srednjovjekovnom Kvarneru* razmatrala je ulogu tih gospodarskih grana u razvoju srednjovjekovnih kvarnerskih komuna, analizirajući statutarne odredbe i akte komunalnih vijeća dokazuje da su orijentacija prema moru, regulacija pomorske trgovine te razvoj ribarstva i izlov tune oblikovali gospodarstvo i prostorni razvoj naselja.

Dr. sc. Tea Perinčić s Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeke u izlaganju *Grad Rijeka u 18. stoljeću* razmotrila je preobrazbu grada Rijeke u 18. stoljeću u vlasti Habsburga, kada grad prerasta srednjovjekovne okvire i postaje jedno od urbanih gospodarskih središta Monarhije. Posebno se osvrnula na merkantilističku politiku, ulaganja u pomorstvo i prometnu infrastrukturu,

posljedice potresa u 18. stoljeću te osnivanje Riječkog gubernija. Prof. dr. sc. Marko Medved s Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci u izlaganju *Augustinci sv. Jeronima i gradske vlasti Rijeke* naglasio je djelovanje augustinaca pustinjaka, prve redovničke zajednice u Rijeci od 14. do 18. stoljeća, njihove odnose s gradskim vlastima, ulogu čuvara gradskih spisa te njihove imovinske, kulturne i arhitektonske dosege.

Dr. sc. Petra Predoević Zadković iz Centra za istraživanje srednjovjekovne baštine Jadrana, Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci u izlaganju *Riječka novovjekovna komuna prema povijesnim tragovima relikvijara* predstavila je rezultate arhivskih istraživanja o bisti sv. Ursule, jednom od najstarijih relikvijara u Rijeci i njezinoj povezanosti s crkvom Uznesenja Blažene Djevice Marije. Osvrnula se na spomen u 15. stoljeću, njegovo odnošenje u Veneciju i povratak početkom 16. stoljeća, odnose Rijeke i Venecije te sudbinu relikvijara koji se od Drugog svjetskog rata čuvaju u Italiji. Darko Komšo, muzejski savjetnik s Arheološkog muzeja Istre u izlaganju *Komune Istre i Kvarnera u svjetlu novootkrivenih glagoljskih izvora* istaknuo je važnost glagoljice u komunama Istre i Kvarnera tijekom razvijenog srednjeg i novog vijeka te predstavio preliminarne rezultate istraživanja glagoljskih izvora u Trstu, gdje se nalaze dosad nepoznata i neobjavljena vrela koja pružaju uvid u društveni, pravni i svakodnevni život tih komuna.

Dr. sc. Josip Banić sa Znanstveno-raziskovalnog središća Koper u izlaganju *Komune i komuni srednjovjekovne Istre: prilog sustavnoj konceptualnoj terminologiji istarskog srednjeg vijeka*

upozorio je na problem terminološke nepreciznosti u nazivlju srednjovjekovnih teritorijalnih zajednica u Istri, od seoskih zajednica do urbanih komuna čija je autonomija bila usporediva s talijanskim gradovima-državama. Koristeći teoriju konceptualne analize, navodi nazive u Istri, pojmovnu povijest teorije leksičkog polja uz komparativni materijal iz sjeveroistočne Italije, te je predložio precizno i koherentno nazivlje primjenjivo na istočnojadranski prostor.

Izlaganja na skupu istaknula su iznimnu važnost arhivskog gradiva, statutarnih vrela, glagoljskih izvora te kulturnopovijesnih spomenika za razumijevanje pravnog, političkog, društvenog i gospodarskog života u kvarnerskim i istarskim komunama tijekom srednjeg i ranog novog vijeka. Skup je pokazao da interdisciplinarni pristup, uključujući arhivistiku, povijesnu metodologiju, umjetničke studije i digitalizaciju izvora, omogućuje preciznije sagledavanje kompleksnih odnosa između mjesnih teritorijalnih zajednica, gradova i viših vlasti.

Zaključujući skup, Markus Leideck, prof., viši arhivist i ravnatelj Državnog arhiva u Rijeci, u ime suorganizatora zahvalio je izlagačima na kvalitetnim prezentacijama te izrazio nadu u organizaciju novog skupa tijekom 2026. godine.

Lea Pongrac, univ. mag. iur.